Kuntoutussäätiö

LAUSUNTO

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Kuntoutussäätiön lausunto sosiaalihuoltolain uudistuksesta HE 180/2026

17.11.2026

Kuntoutussäätiö kiittää mahdollisuudesta tulla kuultavaksi sosiaalihuoltolain uudistuksesta. Kiitämme myös siitä, että osa aiemmissa lausunnoissa esiin nostetuista asioista on lain valmistelussa huomioitu.

Säätiö pitää sosiaalihuollon palvelurakenteen selkeyttämistä ja asiakkaan tarpeeseen perustuvaa tukea kannatettavina. Kun kuntouttava työtoiminta ja sosiaalinen kuntoutus nykymuodossaan päättyvät, on **turvattava erityisesti pitkään työttömänä olleiden, nuorten, osatyökykyisten sekä muiden pitkäkestoista ja monialaista tukea tarvitsevien ihmisten palvelut**. Kuntoutussäätiö esittää, että uudistuksessa **vahvistetaan uuden palvelun valtakunnalliset vähimmäiskriteerit, turvataan palvelujen rahoitus ja osallistumisen taloudelliset edellytykset sekä varmistetaan, että tarvittava jatkopalvelu alkaa ilman katkosta.**

1 Pitkäkestoinen ja yksilöllinen tuki on turvattava

Ehdotettu 17 § mahdollistaa työtoiminnan, valmennuksen, ryhmätoiminnan ja muun yksilöllisen tuen. Joustavuus auttaa sovittamaan palvelun asiakkaan toimintakykyyn. Osalle sopii aluksi lyhyt käynti tai henkilökohtainen tuki, ja osa tarvitsee säännöllistä toimintaa ja pitkäjänteistä rinnalla kulkevaa ohjausta. Tuen on voitava edetä vaiheittain ja jatkua niin kauan kuin asiakkaan tilanne sitä edellyttää.

Kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen toimivat sisällöt on säilytettävä. Ehdotettuun 17 §:ään tulisi kirjata nykyisen pykälän tavoin sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen sekä kuntoutusneuvonta, ohjaus ja tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen. Arjen taitojen valmennus, ohjattu ryhmätoiminta ja vertaistuki ovat osa monipuolista sosiaalista kuntoutusta. Asiakkaalle on voitava järjestää sosiaalista kuntoutusta, matalan kynnyksen mielenterveyden tukea ja työvoimapalveluja tarvittaessa rinnakkain. Työelämään siirtymistä voidaan tukea yksilöllisesti sovitetulla ura- ja työhönvalmennuksella sekä työnantajayhteistyöllä.

Kuntouttavassa työtoiminnassa on kehitetty erilaisiin tuen tarpeisiin soveltuvia menetelmiä ja toimintamalleja, ja toiminnan hyötyjä on arvioitu. Uutta palvelua rakennettaessa on hyödynnettävä näitä menetelmiä sekä aiemmasta arvioinnista saatua tietoa. Toimiviksi arvioitujen käytäntöjen siirtämiseen ja soveltamiseen sekä menetelmien jatkokehittämiseen ja arviointiin on varattava riittävät voimavarat. Kehittämisessä tulee hyödyntää hyvinvointialueiden ja järjestöjen käytännön osaamista, ajantasaista tutkimustietoa ja asiakkaiden kokemuksia.

Uusi palvelu olisi määrärahasidonnainen. Hyvinvointialueiden säästöpaineissa rahoituksen niukkuus voi kaventaa palveluun pääsyä, lyhentää tukijaksoja ja lisätä alueellisia eroja. Palvelulle on turvattava riittävä ja ennakoitava rahoitus, jotta tukea voidaan tarjota oikeaan aikaan ja jatkaa asiakkaan tarpeen mukaisesti. Valtakunnallisten vähimmäiskriteerien tulee koskea palveluun pääsyä, ohjausta, tuen tarpeenmukaista kestoa ja määrää sekä palvelujen yhteensovittamista. Esityksen mukaan erityistä tukea tarvitsevalle asiakkaalle laadittaisiin aina asiakassuunnitelma ja nimettäisiin omatyöntekijä. Pitkäkestoisen tuen tarpeet on tunnistettava ajoissa, ja asiakkaan kanssa on sovittava tavoitteista, vastuuhenkilöstä ja seurannasta.

2 Nuorten siirtymiä on tuettava ja keskeytymisiä ehkäistävä

Nykyisessä sosiaalihuoltolain 17 §:ssä säädetään erikseen nuorten siirtymien tukemisesta ja keskeyttämisen ehkäisystä. Kuntoutussäätiö esittää näiden tavoitteiden säilyttämistä uuden 17 §:n sääntelyssä. Nuorelle aikuiselle kuntoutumisen ensimmäinen askel voi olla päivärytmin rakentaminen, turvalliseen ryhmään kiinnittyminen tai tuki asiointiin. Niiden rinnalla tarvitaan nuoren tilanteen mukaan mielenterveys- ja päihdepalveluja tai muuta kuntoutusta. Hyvinvointialueen, Ohjaamojen, nuorten työpajojen, oppilaitosten ja työvoimapalvelujen on sovittava yhteistyöstä niin, että nuori saa tukea opintoihin, kuntoutukseen tai työelämään siirtyessään ja myös siirtymän jälkeen.

3 Osallistumisen kustannukset ja etuusvaikutukset on huomioitava

Nykyisessä kuntouttavassa työtoiminnassa osallistujalle maksetaan etuustilanteen mukaan päiväkohtaista kulukorvausta tai toimintarahaa sekä erillistä matkakorvausta. Ehdotettuun maksuttomaan palveluun nämä korvaukset eivät siirtyisi. Matkan hinta voi estää pienituloisen osallistumisen, ja päiväkohtaisen korvauksen poistuminen voi heikentää motivaatiota aloittaa tai jatkaa toimintaa. Täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakeminen voi olla osallistujalle raskasta ja harkintakäytännöt voivat vaihdella alueittain. Kuntoutussäätiö esittää, että välttämättömien matkakulujen kattamisesta säädetään yhtenäisin perustein ja että kustannukset selvitetään palveluun ohjattaessa. Kohtuuhintainen ruokailu voi helpottaa osallistumista erityisesti pidempinä toimintapäivinä.

Uuden palvelun vapaaehtoisuus antaa tilaa asiakkaan omille tavoitteille. Velvoittavuudesta luopuminen voi samalla vähentää osallistumista osalla niistä, joilla on suurin tuen tarve. Säännöllinen yhteydenpito ja konkreettinen apu palvelun aloittamiseen tukevat kiinnittymistä. Motivaatiota voi myös heikentää se, että osallistuminen uuteen sosiaalipalveluun ei itsessään mahdollistaisi työttömyysetuuden maksamista palvelun ajalta silloin, kun etuusoikeus on rajoitettu, eikä se kerryttäisi työssäolovelvoitetta. Myös koulutusta vailla olevan alle 25-vuotiaan mahdollisuus palauttaa etuusoikeutensa tätä kautta poistuisi. Vaikutukset on arvioitava erikseen niiden asiakkaiden kohdalla, joiden toimintakyky riittää sosiaalipalveluun mutta joiden on vaikea osallistua työvoimapalveluihin.

4 Siirtymävaiheessa on varmistettava jatkopalvelun alkaminen

Esitys täsmentää hyvinvointialueen ja työvoimaviranomaisen vastuita tuen tarpeen arvioinnissa ja suunnitelmien laatimisessa tai tarkistamisessa. Voimassa olevien kuntouttavan työtoiminnan jaksojen ehdotetaan päättyvän päätöksen mukaisesti, viimeistään 30.6.2027. Uusia jaksoja ei siirtymäaikana aloitettaisi eikä käynnissä olevia pidennettäisi. Ennen asiakkaan jakson päättymistä on sovittava jatkopalvelusta, sen aloitusajankohdasta ja vastuutahosta. Jos aloitus viivästyy, asiakkaalle on järjestettävä tarvittava väliaikainen tuki. Myös nykyisen sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden palvelujen jatkuvuus on varmistettava. Uuden 17 §:n palvelun on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2027, kun taas työllisyyspoliittista tukea koskevien säännösten voimaantuloa ehdotetaan 1.4.2027. Alueiden on varauduttava siihen, että osa asiakkaista tarvitsee jatkopalvelun jo ennen kuin tuella järjestettävä toiminta käynnistyy.

5 Järjestöjen työllisyyspoliittista tukea tarvitaan

Kuntoutussäätiö pitää perusteltuna ehdotusta pysyvästä työllisyyspoliittisesta tuesta yhdistyksille ja säätiöille. Harkinnanvaraista tukea voitaisiin myöntää enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan, eikä sillä saisi järjestää työtoimintaa. Tukimuoto voi täydentää pitkään työttömänä olleiden palveluja. Tukimuodon pysyvyys antaa pohjan pitkäjänteiselle toiminnalle. Säästöpaineissa harkinnanvaraisuus voi kuitenkin rajoittaa toiminnan saatavuutta ja lyhentää asiakkaan saamaa tukea. Työllisyysalueilla on turvattava toiminnalle riittävä ja ennakoitava rahoitus. Rahoitushaut on ajoitettava niin, että toiminnan jatkosta voidaan päättää hyvissä ajoin. Työvoimaviranomaisen, hyvinvointialueen ja järjestöjen on sovittava palveluohjauksesta ja siitä, miten

asiakkaan tuki jatkuu rahoituskausien vaihtuessa. Tuetun toiminnan tulee perustua asiakkaiden tarpeisiin, hyödyntää järjestöjen valmennus- ja ohjausosaamista sekä tuottaa tietoa toimintatapojen kehittämiseen.

6 Seurannassa on tunnistettava palvelujen ulkopuolelle jäävät

HE arvioi erikseen, että noin 2 300 asiakasta voisi siirtyä työvoimapalveluihin ja että velvoittavuuden ja taloudellisten kannusteiden poistuminen yhdessä vähentäisi osallistujamäärää noin 2 300 henkilöllä. HE:n mukaan tutkimustietoa etuuskytkennän tai velvoittavuuden poistumisen vaikutuksesta osallistumiseen ei ole käytettävissä. Asiakasmäärän väheneminen ei yksin kerro tuen tarpeen vähenemisestä. Uudistuksen alusta on seurattava alueittain ja asiakasryhmittäin, ketkä aloittavat tarvitsemansa jatkopalvelun, kuinka pitkään he odottavat ja keiden osallistuminen jää alkamatta tai keskeytyy. Syitä on selvitettävä myös niiltä, jotka jäävät palvelujen ulkopuolelle.

Uudelle 17 §:n palvelulle ja työllisyyspoliittisella tuella järjestettävälle toiminnalle tarvitaan valtakunnallisesti vertailukelpoisia mittareita. Työllistymisen rinnalla tulee seurata toimintakyvyn, arjen hallinnan ja osallisuuden vahvistumista sekä siirtymiä kuntoutukseen ja opintoihin ja niissä pysymistä. Nuorten ja nuorten aikuisten tuloksia on tarkasteltava erikseen. Taloudellisessa arvioinnissa on seurattava myös toimeentulotuen ja raskaampien sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta. Palvelujen käyttäjät, ammattilaiset, järjestöt ja tutkimustoimijat tulee ottaa mukaan palvelujen ja seurannan kehittämiseen.

Seurannan rinnalla tarvitaan tutkimusta siitä, mitkä toimintatavat hyödyttävät eri asiakasryhmiä. Ensimmäinen arvio palveluihin pääsystä ja siirtymävaiheen katkoksista tulee tehdä jo toimeenpanon aikana, jotta alueilla voidaan korjata havaittuja puutteita. Pidemmällä aikavälillä on arvioitava hyötyjen pysyvyyttä ja kustannusten mahdollista siirtymistä palvelusta tai hallinnonalalta toiselle.

Riikka Shemeikka, toimitusjohtaja, Kuntoutussäätiö